

Kultur Musikk

I åpent landskap

Vel ute av skogen har Bon Iver skapt et stykke americana for vår tid.

Mytologien rundt Bon Ivers debutplate fra 2007, *For Emma, Forever Ago*, er bygd rundt en rekke klisjeer: Den unge mannen (Justin Vernon) møter motgang i livet (tappt kjærlighet, sykdom, økonomiske problemer), trekker seg ut av verden og inn i høystemt isolasjon (hytte i Wisconsin vinterskoger). Målet er askese, renselse og ro, men nettopp i det frosne elfensbentårnet forløses geniet. Melodier triller frem som perler på en snor. De spilles inn på en primitiv opptager han hadde for hånden (se det!), og vel hjemme tar han sjansen på å gi dem ut på selvbekostet plate. Heldigvis, for albumet viser seg å være en sann mesters verk.

Det er lett å ironisere over historien om Bon Ivers kamp og triumf, og derfor gjør jeg det med en flau smak i munnen. Det er dessuten urettferdig, for *For Emma* hadde neppe blitt så varm og fortvilende vakker under andre produksjonsbetingelser. Debutplaten er som en grue i kalde, svarte natta; den lukter røyk, våt ull, ensomhet og den unge Vernons lidelser. Den smelter inn i myten om sitt eget opphav, så å si. Slik setter opphavsmannen i

en vanskelig posisjon og gir frasen «den vanskelige andreplaten» reell mening: Er han noe annet enn en tynnhudet skoggangsmann som har vrengt sjelen en gang for alle?

Nye impulser. Bon Iver har trolig vært seg denne utfordringen bevisst, for med unntak av ep-en *Blood Bank* i 2009 har produksjonen i de fire siste årene vært resultater av samarbeidsprosjekter og sidesprang. Det mest seriøse med Volcano Choir, *Unmap*, det mest lettsindige med Gayngs, *Relayed*, det utvilsomt mest spektakulære med Kanye West. De to var et usannsynlig og fascinerende par på *My Beautiful Dark Twisted Fantasy* (2010).

Man kan tydelig høre de nye impulse- ne – fra post- og softrock, R&B, til og med smooth jazz – på den dobbelt selvtitulerte *Bon Iver, Bon Iver*. Arrangementene er rike og tette, med synth, blåsere og et bredt spekter av strengeinstru- menter, men det hele er så fint avstemt at det aldri oppleves som overlesset. Selv en sopransaksofonsolo, som i andre sammenhenger kan føles som et over- grep, lyder ikke engang påtrengende her – instrumentene ligger som langsomme klanger et stykke bak Vernons lagvise og sporadisk autotunede vokal.

Slitesterkt. *Bon Iver, Bon Iver* er et sjeldent godt album. Jevnt, slitesterkt, og så godt komponert at det er mer fristende å peke på overgangene mellom låtene enn å fremheve noen på bekostning av andre. Hør for eksempel på broen mellom

Ut av skogen: Bon Ivers andreplate byr på oppdatert og nyskapende americana.

FOTO: D.L. ANDERSON

åpningssporet «Perth» og «Minnesota, WI». På sistnevnte har affæren med West satt sitt tydelige preg, men også banjo og steelgitar glir liksom naturlig inn i Vernons versjon av... funk? «Holocene», som følger på, har en mer tradisjonell oppbygning og er den låta som knytter mest an til debutplaten – fylt av en slags ulmende ensomhet, den også, men avkjølt av klokkespill og sax.

Er han noe annet enn en tynnhudet skoggangs- mann som har vrengt sjelen en gang for alle?

Ekstraordinært. Det er noe svalt og søkende over hele platen, og skulle man

forfulgt det mytologiske narrativet kunne man sagt at Bon Iver skrider ut av skogen, ned i dalen og ut i det åpne nordame- rikanske landskapet, mot menneskene og byene. Ja, *Bon Iver, Bon Iver* kan muligens best beskrives som et stykke oppdatert og nyskapende americana?

Jeg tror det, selv om den avsluttende og kontrasterende «Beth/Rest» setter en slik kategorisering på prøve. Her er det som om Peter Cetera gjør et fortvilet comeback 25 år etter «Glory of Love»: Han har latt håp og hemninger fare, han er rusten, rusa, og et tiendedels sekund off beat, men han sparer ikke på noe. Her er soloer i fleng og en synth så tykk at man kan ta og føle på den. Det er helt ekstraordinært, litt nifst, og ved nærmere ettertanke egentlig veldig amerikansk, dette også.

NIKOLAI FJELD

Før stillheten

NY KLASSISK
Erling Sandmo

Ketil Haugsand reiser et monument over 1700-tallets døende instrumenter.

Historien om gamben bærer liksom hele det gamle europeiske samfunnets undergang i seg. Den fantes i mange størrelser og alle var yndede instrumen- ter, særlig blant det franske aristokratiet: Gambene var vanskelige å spille på og hadde forholdsvis liten klang, men de var elegante instrumenter, fullkomne til den detaljerte, karakterfylte musikken som krevde oppøvet smak og tid til fordypning – begge deler typisk aristokratiske dyder. De var derimot ikke egnet for borgerska- pets offentlige konsertlokaler og for den ekshibisjonistiske, enkle musikken som ble fremført der, på oppkomplingenes instrument, den høyrøstede fiolinen. Gambenes synkende popularitet og ende- lige nederlag var en bitter pille å svelge for alle de adelsmenn og deres musikere som hadde grepet så lett og forfinet om

gambenes halser. De visste selvsagt ikke at deres egne skulle lide en verre skjebne før 1700-tallet var omme.

Skumle menn. Den siste store familien av gambevirtuoser var Forqueray'ene, far og sønn. Begge var store favoritter hos Ludvig den 14., men der faren – Antoine – legemliggjorde gamben i den storhetstid, var sønnen Jean Baptiste vitne til dens fall. Han satt ikke stille og så på: Han ga ut en stor samling stykker, dels egne, dels arrangementer av farens, i arrange- menter for cembalo. Gambestykker uten gambe.

Det er disse stykkene, fordelt på fem suiter, som er kommet på plate nå, i fullstendig fascinerende fremførelser av Ketil Haugsand. Han er en av tidens store cembalister, og mange vil kanskje kjenne innspillingen av Bachs Goldberg-vari- sjoner, men for meg er han unik først og fremst i det franske repertoaret, som han også slo gjennom med på plate for snart en generasjon siden, en samling stykker av Louis Marchand. Marchand var Antoi- ne Forquerays jevnaldrende, og begge var beryktet for sitt farlige temperament og sin brutalitet, skumle menn fra 1600-tal- let, blodrender under velpleide negler, det er helt sikkert ikke derfor Haugsand er så

særegent velegnet til å være denne musik- kens talsmann, men det kan høres slik ut. For dette er cembalomusikk og -spill som ligger langt fra det ofte abstrakte vi hører hos Bach og Handel, der fascinasjons- kraften så ofte ligger i stillheten mellom notene og frasene, musikkens periodiske system. Dette er noe annet.

Begge var beryktet for sin brutalitet, skumle menn fra 1600-tallet, blodrender under velpleide negler.

Ned i mørket. Cembaloens historiske egenart vis-à-vis det moderne klaveret er at den ikke har dynamikk. Det var derfor det nyere instrumentet fikk navnet pia- no-forte, det kunne spille både svakt og sterkt. Målt opp mot det vi hører her, er det lett å føle at denne typen teknisk fjas er småborgerlig og fiolinaktig. Forqu- erays dynamikk, slik musikken blir spilt av Haugsand, er overveldende. Men musikken klinger ikke sterkere ved at mu- sikeren slår hardere; den blir sterkere ved å være kompleks, ved at den settes i beve- gelse gjennom rytmikk, ornamenter og

harmonier: Dens strukturer er et digert rom som Haugsand får til å synge, duve, rulle, han fører et kirkeskip på åpent hav.

Noe av det mest slående ved disse styk- kene er dessuten at de klinger så dypt, de beveger seg så langt nede i registeret, vo- lumet er ikke minst en virkning av at det er så langt til bunns i klangen: Effekten er eventyrlig i den aller siste satsen i den siste suiten, *Jupiter*, der den romerske himmelguden slynger tordenkilden i en vill bue helt ned i mørket, til cembaloens natt, der gamben var forsvunnet uten at noen kan ha savnet den. Cembaloen hadde overlevd og var på vei mot fremti- den, alle må ha trodd det da Jean Baptiste døde, et drøyt tiår før kongen ble brakt til taushet. Da tiet cembaloen med ham, men den synger praktfullt her, høyt og triumferende.

Erling Sandmo er historiker og klassiskanmel- der i Morgenbladet.

ANMELDELSE

G.B. ANTOINE OG JEAN BAP- TISTE FORQUERAY
Pieces de Viole
Ketil Haugsand, cembalo
2CD. Simax. 2011

